

O SOUDU HEJTMANSTVÍ NĚMECKÝCH LÉN

(Příspěvek ke kapitole o soudnictví ve starém českém státě)

Jiří Veselý

V příručkách dějin českého práva se uvádí v oddíle jednajícím o soudnictví vedle ostatních stavovských soudních dvorů (soudu zemského, komorního, dvorského, purkrabského), soudů městských a j. též soud při úřadě hejtmanství německých lén. Dosavadní literatura neuvádí, kromě samotného jména, o tomto soudu nic bližšího.¹⁾ Naskýtá se však možnost, doplniti několik sem spadajících údajů na základě zprávy, zachované šťastnou náhodou v úřední knize lenního hejtmana Hertvíka Zejdlice ze Schönfeldu.²⁾

Pan Hertvík Zejdlic byl ustanoven hejtmanem německých lén dne 15. ledna 1602,³⁾ vystřídáv v této funkci Adama Slavatu.⁴⁾ Hodnost hejtmana německých lén znamenala pro Zejdlice vyvrcholení úřední kariéry ve službách Rudolfa II.⁵⁾ Ze svého povýšení se však dlouho netěšil. Dne

1) K a l o u s e k, České státní právo,² 295; Č e l a k o v s k ý, Povšechné české dějiny právní 131; jediné K a p r a s, Právní dějiny zemí koruny české II, 421 uvádí, že se tento soud konal v době zasedání soudu zemského a za přisedící se brali členové soudu zemského a komorního, později i apelačního. V a n ě ť e k, Dějiny státu a práva v Československu (1964), se na str. 196 zmiňuje o hejtmanství německých lén, jako o nové správní a soudní instanci pro česká zahraniční léna. Údaj Kaprasův je zřejmě převzat z jediné doposud po ruce jsoucí monografie H a i m e r l, Die deutsche Lehenhauptmannschaft in Böhmen (1848), 3.

2) Tato kniha je nyní ve Státním ústředním archívu (v dalším citov. SÚA) fond Úřední knihy různé proveniencce, sign. RKP 2409.

3) Podle zápisu na listě 2 uvedené lenní knihy.

4) Koncept propouštěcího listu v SÚA sign. HNL-L 92-1/1.

5) K tomu ve stručnosti několik životopisných dat: Hertvík Zejdlic ze Schönfeldu objevuje se ve veřejném životě počátkem sedmdesátých let 16. stol. jako příslušník stavu rytířského. Jedna z prvních zpráv o něm uvádí, že při korunovaci Rudolfa II. hlídal spolu s Mikulášem z Lobkovic jedna vrata před nevítanými návštěvníky. V dalších letech byl volen do různých sněmem ustanovovaných komisí a účastnil se zvláště v peněžních záležitostech Rudolfových. R. 1580 je uváděn s titulem "JMst Česká rada a vrchní hejtman všech panství a zámků JMstí v král. Českém". Za "pilné, platné, pracné a ustavičné služby" v těchto funkcích dostával kromě 250 kop ročního platu a 150 kop roční pense občas některé statky. Na sněmě v únoru r. 1588 byl přijat do stavu panského, koncem téhož roku byl jedním z kandidátů na úřad presidenta české komory. R. 1594 byl spolu se dvěma jinými členem komise při přehlídce vojska proti Turkům, které se formovalo ve Znojmě (strávil tam celý měsíc), téhož roku je jedním z místodržících při odjezdu Rudolfa II. na říšský sněm do Řezna a ještě v témže roce je ustanoven podkomořím věnných měst (její Mstí císařové jakožto králové české podkomoří).

Byl majitelem panství Chocně a Zvoleněvsí, r. 1598 získal městečko Polnou; v zápětí je na něho žalováno, že odtamtud odstranil katolického faráře. R. 1601 zastával funk-

25. října 1602 po skončení úředních povinností (přijímal lenní přísahu na zboží Mohrenstein, kterou skládal plnomocník Wolfa Kryštofa Branta Adam Zeis z Perna) byl stížen nevolností a do úřadu se již nevrátil.⁶⁾

Pan Zejdlic neměl při převzetí funkce hejtmána německých lén vlastních zkušeností v agendě tohoto úřadu. Tak tomu bylo ostatně u převážné většiny šlechtických představitelů tehdejších úřadů. Kontinuitu představovaly zde spíše kanceláře,⁷⁾ avšak v případě, že s výměnou přednosty se měnilo i pomocné osazenstvo, chyběla i tato návaznost. Aby mohl nově jmenovaný představitel úřadu dostáti svým úkolům, potřeboval se opatřit ve dvojnásobném směru: především se musil postarat o to, aby získal spisový materiál svého předchůdce a zajistil si tak nezbytná priora. Při polosoukromém rázu tehdejšího úřadování, které vedl šlechtický představitel většinou na svém sídle, znamenalo to leckdy složitější jednání buď s ním samým nebo s jeho dědici.⁸⁾ Druhou starostí nově ustanoveného přednosty úřadu bylo opatření si předpoklady k provozu, na př. seznamy, zvláště pak běžné vzory písemností, které z úřadu vycházely (formuláře) a jiné pomůcky.

Pro poměry zde stručně nastíněné poskytuje kniha Hertvíka Zejdlice příklad velmi poučný. Jak se zdá, přistupoval pan Zejdlic ke svému novému úkolu se značnou svědomitostí. Dal poříditi knihu, vázanou v hnědé kůži, na přední desce opatřenou vtištěným nápisem TEYTSCHER LEHEN BVCH, pod níž se nachází znak, v jehož oválu se čtou začáteční písmena jeho

ci nejvyššího berníka za panaký stav. Po jmenování hejtmánem německých lén zůstal i nadále v úřadě podkomořího věnných měst ovdovělé královny, matky Rudolfa II. (Podle materiálu ze Sněmů českých IV - X).

6) Záznam o tom na listě 77 zmíněné lenní knihy. Weylen herr Seydlicz nach Empfangung dieses Aydts in grosse swachheit eingefallen und nachmals darauf mit Todt abgangen, ist Volgendts die Recognition von dem herrn von Sternberg erfolgt. Pan Hertvik Zejdlic zemřel dne 20. ledna r. 1603 v Polné a pochován tamže. (Sedláček, Hrady XII., 163). Nástupcem Zejdlicovým v úřadě hejtmána německých lén se stal dnem 16. června 1603 Štěpán Jiří ze Šternberka.

7) Kancelář úřadu hejtmána německých lén pozůstávala ze 7 až 10 osob. Kromě lenního hejtmána ji tvořili především jeden neb i více písařů, které musíme předpokládati, i kdyby o jejich působnosti nebylo přímých zpráv. Od padesátých let 16. stol. známe i jména několika lenních sekretářů. Kromě nich působili v agendě ve starší době radové české komory, později někteří členové apelačního soudu s titulem lenních radů. Pod některými akty jsou podepsáni až čtyři lenní radové.

8) Na př. lenní hejtmán Pluh z Babštejna úřadoval v Bečově (H a i m e r l, l. c. 10), Ladislav Popel z Lobkovic na Zbiroze. První soupis lenní registratury, který známe, (o 57 kusích) vyhotovil z pozůstalosti lenního hejtmána Jáchyma Šlika úředník české kanceláře Šebestián Heugl a předal spisy podle tohoto soupisu lennímu hejtmánu Jáchymu ze Švamberka. Další soupis lenních spisů, zajištěných po útěku hejtmána Ladislava Popela z Lobkovic (v noci ze dne 17. na 18. října 1594 v souvislosti se známou aférou jeho bratra, nejv. hofmistra Jiřího z Lobkovic) na Zbiroze, je zachován ve třech vyhotoveních. Originál tohoto "zbirožského" seznamu (obsahuje 88 položek), opatřený pěti pečeti, posloužil jako předávací protokol při přechodu úřadu na Adama Slavatu, Hertvíka Zejdlice a Štěpána Jiřího ze Šternberka, z nichž oba posléze uvedení jsou pod předávací klauzulí vlastnoručně podepsáni (všechn uvedený materiál v SÚA, HIL - L 92 - 1/1)-

jména (HZ Z SS), ve znaku pak znamení tři ryb nad sebou v pravo hledících; pod erbem vtištěn letopočet 1602. Tento letopočet se opakuje na první straně předsátky a pod ním zaznamenal pan Zejdlic vlastnoručně zbožnou průpovídku.⁹⁾

Vlastní zápisy začínají (na str.2) záznamem o ustanovení Hertvíka Zejdlice lenním hejtmanem;¹⁰⁾ následují seznamy lén přijatých (str.3 - 8a), dosud nepřijatých (str. 9 - 13a) a promlčených, dále až do str. 27 různé další seznamy, na str. 28a - 30 seznam lenníků v říši. Strany další (30a - 45) s příznačným nadpisem *Hernach volgen ettliche Notteln* obsahují dvacet formulářů, na př. lenní přísahy, formulář ženského věna na lenních statcích, půhonu k svědectví, plné moci, svědecké přísahy, přísahy lenního sekretáře a j.v. V celku těchto opisů není zachován nějaký výběr nebo systém, což plyne z toho, že vedle zápisů, které měly sloužit běžné agendě se nacházejí i opisy kusů velmi starých a tudíž zcela nepotřebných. Takovým záznamem je v oddíle seznamů lén seznam říšského kancléře Kašpara Šlika z doby Zikmundovy,¹¹⁾ v oddíle dalším pak na str. 46 nsl. opis části z knihy lenního hejtmana Hanuše Pluha z Rabštejna z r. 1528.¹²⁾ A zde po záznamu o udělení některých lén a jiných jednání je obsažen i seznam přisedících lenního soudu; tomuto záznamu vděčíme za látku k přítomnému článku.

Pro záležitosti menšího významu a pro správu drobnějších lenních celků vznikl v souvislosti s trváním zahraničních lén českého státu na německých územích Svaté římské říše¹³⁾ snad již za panování krále Jiřího, nejspíše však až v době jagelonské¹⁴⁾ úřad hejtmanství německých lén. Věci zásadního významu a záležitosti velkých lenníků, které vyžadovaly královské pečeti (později podpisu) spadaly do pravomoci české kanceláře.¹⁵⁾

9) *Sanguine qui proprio peccata mundi tollisti Te precor agne Dei sit tibi cura mei Hertwig a Seidlicz et Schenfeld manu propria.*

10) Viz shora pozn.3.

11) Str. 26 nsl. Hertvíkovy lenní knihy pod nadpisem: *Ausztzeichnüs aus einem allten Buch, so Graff Caspar Schlick ettwa dieselbe Zeit Kaiser Sigismunden hochsilder gedechtnis gewesenenen Canntzler des Reichs vorzeichnet, was für Lehen zur Cron Böhaimb gehörigh.* Je to nejstarší seznam českých zahraničních lén který znám.

12) *Abschrift eines Büchleins, so Herrn Hansen Pflugen gewesen und Anno etc. 1528 geschrieben worden.*

13) V dobové terminologii označována prostě jako léna německá.

14) *V e s e l ý*, *Obnova zahraničních lén české koruny za Jiříka z Poděbrad*, PHS 8, 278 pozn. 98.

Úřad hejtmanství německých lén obstarával jednak věci související se správou lén, jednak vyřizoval spory, které z lenního poměru vznikaly jakož i spory jednotlivých lenníků mezi sebou. V dalším bude řeč pouze o této soudní složce, kterou možno nazývati soudem hejtmanství německých lén nebo soudem při hejtmanství těchto lén.¹⁶⁾

Pro nejstarší období tohoto soudu není možno pro nedostatek zpráv uvést o jeho složení, době a místě jeho zasedání nic určitého. Je možno však důvodně předpokládati pro tento soud již od samých začátků, že - v souladu s rázem všech tehdejších soudních dvorů - byl soudem sborovým, složeným z několika přísedících a za druhé, že jeho sídlo bylo v Čechách, s největší pravděpodobností v Praze.¹⁷⁾ Prvý - a pro celou dobu 16. stol. vlastně jediný dosud známý záznam o tomto soudě - údajně z lenní knihy hejtmana Hanuše Pluha, zachycený, jak bylo shora uvedeno v úřední knize Zejdlicově - je datován rokem 1528.¹⁸⁾

Z tohoto záznamu vyplývá, že lenní soud zasedal tehdy po pět dní za sebou v týdnu od pondělí, 9. března 1528 do soboty 14. března s výjimkou pátku (13. III.). V řečeném záznamu je uvedeno celkem devět jmen přísedících lenního soudu, avšak v tomto plném počtu soud nezasedal. Prvý a druhý den sedělo na soudě 7 přísedících, ve zbývajících třech dnech po šesti. Na prvním místě je po všechny soudní dny jmenován pan Hanuš Pluh, lenní hejtman, z čehož lze soudit, že soudnímu zasedání předsedal. Všechna zasedání se účastnili kromě něho další čtyři přísedící; účast některých se omezila na jedno zasedání. Pořadí přísedících, jak jsou k jednotlivým dnům poznamenáni, se liší.

Uváděná jména soudců sama o sobě o způsobu jich výběru nic bližšího nepovědí; věc však nabude jiného světla, když se objeví, že skoro polovina z nich jsou osoby, úředně činné v nedlouho předtím ustavené české komoře. Tato skutečnost nepřekvapí: obojí úřad, jak česká komo-
ra, tak i lenní hejtmanství spravovaly finanční zdroje, při jejichž čerpání nebyl panovník vázán souhlasem stavovské obce, jako tomu bylo na

15) Příslušnost obou úřadů nebyla však nikdy do podrobností rozlišena. Viz např. záznam o kompetenčním sporu stran udílení některých lén z r. 1585 v lenní knize Jana st. Popela z Lobkovic (SÚA, RKP 2407, str. 9a nsl.), kdež si písař nebo sekretář po zápise o udělení léna na zámek Haidék poznamenal: Item zu gedencken. Wegen dieser haideckischen lehens vorleihung hat sich e i n s t r i t t zwischen dem Herrn Obristen Cantzler des künigreichs Böhem herrn Adamen von Neuhausz S. Gn. und dem herrn Jahn Eldern Popel von Lobkowitz, teutschen lehen haubtman der Cron Böhem, meinem gnedigen herrn zugetragen. Nemlichen Actum Prag 14. July Ao 85.

16) O složení kanceláře, která obstarávala správu lén, viz shora pozn. 7.

17) To vyplývá ze závěrečných klauzulí lenních listů, v nichž se uvádí:auch wo die iletzgemeldeten Lehen zum Theil oder gar ansprüchig wurden, nindert anderswo, dan fur uns und der Cron Beheimb, dahin dan soliche Lehen gehören, zu verrechten, zu vertreten, zu verteidigen und zu versprechen... Srov. H a i m e r l, l. c. 7.

18) SÚA, RKP 2409 str. 47 nsl.

př. při povolování berní. Šlo tu, jak se na jiném místě při jiné příležitosti z doby nedlouho pozdější¹⁹⁾ poněkud kostrbatě říká, o věci JMsti královské zvláště náležité." Úzký vztah české komory a hejtmanství německých lén v této době se neomezoval jen na účast na soudě, nýbrž řadové komory i ostatní personál byli účastní - v souhlase s instrukcí - i při udílení (obnovování) lén, tedy aktů ryze správní povahy.^{20) 21)}

Z pozdější doby v průběhu 16. stol. není prozatím znám další doklad, z něhož by bylo možno soudit, zda složení lenního soudu v uvedené podobě trvalo dále, či zda bylo podrobeno nějakým změnám a jakým. V instrukci pro lenního hejtmana Jana Popela ml. z Lobkovic z 24. II. 1544²²⁾ se hned v prvním odstavci stanoví, aby lenní soud byl obsazen v době, kdy podle starého zvyku zasedá soud zemský; jako důvod se v zápleti uvádí, že mohou býti z tohoto soudu přidělení někteří přísedící.²³⁾ Do jaké míry bylo toto ustanovení zachováváno, není možno pro

19) Š i m á k, "Zřízení o komorním, hejtmanském a dvorském soudu z r. 1534" (Sborník věd pr. a st. IX, 291, odst.3).

20) SÚA, RKP 2409 str. 46 nsl.

21) Na posěr české komory a hejtmanství německých lén nemohl nenarazit Peňák ve své práci o počátcích české komory (P e š á k, Dějiny král. české komory od r. 1527. Část I.: "Začátky organizace české komory za Ferdinanda I" in: Sborník archivu min. vnitra III (1930), 7. Je sice pravda, že zahraniční léna byla ústavně vázána k celku českého království, vycházela nedílně od "krále a koruny české", avšak účast "koruny", míně-li pod tímto pojmem stavovskou složku českého státu, se omezovala v zásadě na požadavek, neodcizovati tyto části od státního celku (na př. Sněmy české, I, 274). V běžných věcech se účast koruny v záležitostech zahraničních lén nijak zvláště neprojevovala. Ostatně jakýsi vrchní dozor i nad ostatním "komorním" majetkem (přestože užitek plyuly panovníkovi samotnému) prováděli stavové i zde, takže valného rozdílu mezi obojím nebylo. Vyvozovati ze zjištěné spolupráce lenního hejtmanství s českou komorou nějaký požadavek kontroly komory nad lenním hejtmanstvím a nedůvěru Ferdinanda k Hanušovi Pluhovi, jak činí Peňák, jde myslím trochu daleko.

Mám za to, že účast české komory v záležitostech zahraničních lén byla nesena ryze účelovým hlediskem, jak je naznačeno shora v textu. Úzký vztah české komory a lenního hejtmanství je v pozdější době dán i tím, že lenními hejtmany byli jmenováni presidenti české komory. Obojí úřad zastávali současně na př. Jáchym Šlik a jeho nástupci Jáchym ze Švanberka a Jan st. Popel z Lobkovic. Rovněž Zejdlícův nástupce Štěpán Jiří ze Šternberka byl presidentem komory.

Spojení obou úřadů v jedné osobě doporučuje i dobré zdání dvorské komory z 1. února 1577 (Sněmy české V, 51-2).

22) Otiskl ji H a i m e r l, l.c. jako příl. V. na str.61.

23) Ve SÚA pod sign. HNL 8H č. 1. zachován je jmenovací dekret, jímž je za soudce v lenním soudě ustanoven (dne 2.X. 1545) nejvyšší hofmistr Zdislav Berka z Dubé, z něhož vyjímáme:

Jakož o tom vědomost máš, že urozený Jan mladší Popel z Lobkovic na Horšovském Týně, hajzman německých lén království Českého, věrný náš milý, obyčejně při času soudu zemského soud lenský drívá: i poněvadž se jemu některých osob za soudce nedostává, nechcíc, aby týž soud tudy k odkladu aneb k zlechčení přijítí měl, poroučímeť přianě prikazující, kdyžkoli od jmenovaného hajtmána německých lén požádán budeš, a tobě den a hodina se od něho oznámí, aby beze všech vejmaluv podle něho v tom soudu hajtmanském se děl a potřeby lidské, kteréž při tom soudu slyšeti náleží, s pilností slyšel, a rozsud-

úvedený již nedostatek zpráv kontrolovat. Skutečnost se v tehdejších dobách většinou nesrovnávala s podobnými předpisy všeobecného rázu. Lze proto spíše přisvědčiti názoru,²⁴⁾ že při úřadě hejtmanství německých lén nebylo ustálených způsobů úřadování, lenní soud nebyl vždy v předepsaný čas držen, nebylo přesných pravidel pro výběr přísedících, některé spory byly vyřizovány před jinými úřady a nebyla přesně vymezena kompetence. Kolem poloviny 16. stol. je možno zjistiti živější činnost soudu hejtmanství německých lén. V úřední knize lenního hejtmana Jana mladšího Popela z Lobkovic z let 1544 - 1554²⁵⁾ se z celkového počtu 58 zápisů skoro polovina odnáší k činnosti lenního soudu. Bohužel se tato památka o složení soudu v této době nikde nezmiňuje; jen zřídka se povšechně uvádí, že soudili "der Verordent Teutsch Lehenhauptmann sampt andern Landt officierern vnnt koniglichen Rätten."²⁶⁾

V druhé polovině 16. stol. snad největší význam pro ráz úřadu hejtmanství německých lén, a to pro obě složky jeho působnosti, správní i soudní, mělo zřízení sboru radů nad apelacemi (apelační komory) králem Ferdinandem I. z 20. I. 1548. Prozatím není možno přesně určit, od kterého času se datuje účast apelačních radů v záležitostech zahraničních lén,²⁷⁾ avšak již v poslední čtvrti století se uplatňují v lenní agendě velmi výrazně a to v několika směrech. Za prvé byli 2 - 4 apelační radové ustanovováni jakožto lenní radové (s roční odměnou 300 kop. míš.)²⁸⁾ a působili v běžné agendě úřadu; za druhé celá apelační komora podávala na požádání dobrá zdání ve složitějších případech; za třetí byli lenní radové z řad apelačních radů činní jako komisaři při jednáních, která přesahovala rámec běžných úředních záležitostí; posléze se účastnili projednávání soudních sporů jako přísedící lenního soudu, o čemž bude více pověděno v dalším. Poněvadž byli lenní radové ustanovováni vesměs ze skupiny radů apelačních z lavice doktorské, byla tím dána záruka větší odbornosti při vyřizování záležitostí německých lén se týkajících.

ky podle téhož hejtmana a jiných některých soudců, kteříž jame k témuž soudu zříditi ráčili, dělati pomáhal.

24) H a i m e r l, l. c., 10.

25) Zachována pouze v opise, který si dal poříditi pravděpodobně lenní hejtman Jáchym Šlik při nástupu do úřadu. Tento opis, spolu s opisem knihy Hanuše Pluha, je uložen v materiálu české dvorské kanceláře (SÚA, sign. ČDK II A 4 Lehen in genere EMS 1).

26) Lobkovicova lenní kniha, uvedená v pozn. předešlé, zápis č. 50 (Nota).

27) Nejspíše tomu bylo velmi brzo. Ve zmíněné lenní knize Jana ml. Popela z Lobkovic je v zápise č. 10. již k datu 3. září 1550 poznamenáno, že na příkaz nejv. kancléře převzal všechny spisy ve věci mezi Jiřím, lantkrabím Leuchtenberským a Waltrem z Habsperka o zámek Rackstein sekretář apelací.

28) H a i m e r l, l. c., 11 v poznámce (k roku 1604).

Na přelomu 16. a 17. věku došlo nejspíše k nějaké delší přestávce v působnosti lenního soudu. Vyplývá to z úvodních slov reskriptu, který vydal Rudolf II. s datem 4. června 1602. Ukládá v něm hejtmanu německých lén Hertvíkovi Zejdlicovi, aby osadil lenní soud, stanovil zasedání k roku na den 22. června a to do zelené světnice na hradě pražském.²⁹⁾ Panu Zejdlicovi se podařilo, jak vyplývá ze zápisu na str.49 jeho lenní knihy, splnit uložený mu úkol beze zbytku: v určený den (22. června) na stanoveném místě (v zelené světnici) zasedlo šestnáct přísedících lenního soudu; jednání se účastnily další dvě osoby, a to sekretář apelačního soudu a sekretář hejtmanství německých lén.³⁰⁾

Sbor lenního soudu je uveden v rozdělení na pravou a levou stranu a tvořili jej tito přísedící: a) na pravé straně pět členů zemského soudu v čele s nejvyšším sudím zemským, dva členové soudu komorního a dva doktoři - apelační radové; b) na levé straně nejvyšší sudí dvorský, lenní hejtman, nejvyšší písař zemský, dva radové české komory a druzí dva doktoři - apelační radové. Další zasedání lenního soudu se konalo o tři dny později (25. června) za menší již účasti přísedících (celkem bylo přítomno 10 osob).³¹⁾ Ze soudu zemského to byl nejv. sudí a pouze jeden pán, ze soudu komorního rovněž jeden, avšak jiný než z oněch dvou z předešlého zasedání. Nejv. sudí dvorský ani nejv. písař se jednání neúčastnili; naproti tomu byli přítomni z přísedících z prvního dne lenní hejtman, oba radové české komory a všichni čtyři doktoři od apelačního soudu, po dvou na každé straně.

Příští zasedání lenního soudu se konalo až na podzim, 24. října 1602, tentokrát opět za hojnější účasti (celkem 14 osob).³²⁾ Na pravé straně zasedli: nejv. sudí zemský se dvěma členy soudu zemského, dva přísedící ze soudu komorního a tři apelační radové, jeden z lavice panské a dva z lavice doktorské; na levé straně pak nejv. sudí dvorský, lenní hejtman, tři apelační radové - doktoři a komorní prokurátor. Ten se v záznamu jménem neuvádí, nebyl jím však v této době (1602-4) nikdo jiný než známý autor příručky o mezním soudě Jakub Menšík z Menštejna.³³⁾ Kdo v této době jednání lenního soudu řídil, není ze záznamů patrné.

Tím, že bylo možno alespoň částečně osvětliti složení soudu hejt-

29) List ten otiskl H a i m e r l, l.c.,12, zdá se, že v úplnosti, avšak bez udání pramene.

30) Záznam v lenní knize Hertvíka Zejdlice, SÚA, RKP 2409 str.49.

31) Tamže, str. 50.

32) Tamže, str. 50 p.v.

33) Sněmy české X (1600 - 1604) rejstřík.

manství německých lén, otevírá se cesta k řešení dalších otázek sem spadajících. Je totiž možno důvodně míti za to, že si přísedící lenního soudu počínali i zde tak, jak byli na ostatních domácích soudech zvyklí. To vede k předpokladu, že se v řízení před tímto lenním soudem uplatňovaly zásady, obvyklé u ostatních stavovských soudů českého království a tento předpoklad lze i ze sporých zmínek blíže doložit. Řízení bylo zásadně ústní,³⁴⁾ i když se již začátkem 17. stol. začalo uvažovati o výhodách řízení písemného.³⁵⁾ Projednání sporu vyžadovalo přítomnosti stran před soudem; vzhledem ke značným vzdálenostem lén od sídla soudu projednávaly se pře většinou prostřednictvím zplnomocněných zástupců. Předvolání k soudu (označované jako "citacion") se dávalo písemně. Vlastní řízení spočívalo v přednesech stran³⁶⁾ a v předkládání písemností³⁷⁾; výsledek řízení, pokud nedošlo ke smířčímu řízení nebo ke kontumačnímu rozsudku (ein erstanden Recht) byl zván "Urteil" nebo "Sentenz", někdy "Sentenz und Vrtl" a měl zcela nepochybně povahu nálezu.

Není však možno bezpečně určit, podle jakého práva byly rozepře před soudem hejtmanství německých lén řešeny. Přísedící lenního soudu si sami tuto otázku dosti dlouho ani nepoložili. Když se tak koncem padesátých let 16. stol. při projednávání jednoho případu³⁸⁾ stalo, nabízela se konkurence tří právních řádů: práva obecného (zváno též císařským), práva saského a domácího českého práva. Panovník rozhodl tehdy prostřednictvím české kanceláře z Augšpurka dne 27. února 1559 jednoznačně ve prospěch českých práv a zvyklostí.³⁹⁾

Avšak účast školených právníků z řad apelačních radů, jimž nejspíše bylo svěřováno vypracování přednesu pro soudní plenum dává tu-

34) V rozsudku lenního soudu z 9.VI.1539 (H a i m e r l, l.c., příl.IV.str.60) se praví: und also nach gehöreten beyderseithig Clage und Antwortt, Rede und widerrede

35) H a i m e r l, l.c., 13.

36) Viz pozn. 34.

37) Doklad, citovaný v pozn. 34, pokračuje: auch jedesthails eingelegte Originalien und andere Briefliche Urkundten....

38) Šlo o dědický spor mezi příslušníky rodu Zedwitzů, punktum litis bylo 8.000 zl.

39) Příslušný odstavec zní: Dieweilen die Cron Behaim mit iren eigenen und sonderbaren Lehenrecht löblich versehen, dieselben auch fur altere--und bisheran in ublichen unverwerlichen Gebrauch ist, so solle bemelter Lehens haubtman sich desselben Behaimischen Lehens Rechten und alten gebrauches, wie dan auch durch ime und die vorigen der Cron Behaimb Lehenhauptleut bis auf diese stünd nit anders bescheen furderhin noch also gemesz vorhalten. (SUA, sign. HML - 8C).

šit, že se po věcné stránce přece jen prosazovaly zásady obecného práva vedle - což je samozřejmé - základních pravidel práva lenního; strany samy se dovolávaly i místních práv a zvyklosti.⁴⁰⁾ Tento předpokládaný stav se zrcadlí v podání lenního hejtmána Adama Slavaty císaři ze dne 7. října 1596 v němž uvádí, že střídavé užívání saského, obecného a českého práva působí zmatek a nepořádek.⁴¹⁾

V jednom bodě se však řízení u lenního soudu lišilo od soudů ostatních a to v tom, že jednací řečí - s ohledem na národnost lenníků - byl fakticky jazyk německý.

Z toho, co bylo možno o řízení před lenním soudem uvésti vyplývá skutečnost nemalého významu, že totiž *j u r i s d i k c i r y z e č e s k é h o r a ž e n í* byly podrobeny rozsáhlé územní oblasti na německé půdě a po stránce osobní početná obec lenníků - příslušníků všech říšských stavovských stupňů.

V dalším běhu dějin se již o činnosti lenního soudu ničeho nedovíáme. Doba českého povstání a třicetileté války nebyla přízniva pokojnému vyřizování lenních sporů, jak lze soudit i z vnějších osudů úřadu hejtmánství německých lén. Předposlední lenní hejtmán, Řehoř z Bílé, pan na Řehlovici, dokončil svoji činnost i život při hromadné popravě na staroměstském náměstí dne 21.června 1621 a působení posledního lenního hejtmána, Wolfa Viléma Lamingena z Albenreuthu, který se připomíná ještě počátkem r. 1635, nevalného as rozsahu, se již v posledních létech kříží s pověřením dv. rady Poppena. Pilná, avšak málo poučená práce Poppenova na seznamu českých zahraničních lén probíhá již bez návaznosti na předchozí přirozený vývoj.

Po formální stránce představuje konec starého soudu při úřadě hejtmánství německých lén reskript Ferdinanda III. z 18.července 1651. Podle jeho ustanovení byla veškerá činnost někdejšího hejtmánství německých lén přenesena na apelační komoru.⁴²⁾ Tím se otevřela v této

40) Srov. H a i m e r l, l.c., příl. VII, na str. 65.

41) Lenní kniha Adama Slavaty (JUA, RKP 2408 str. 20 nal.) Nachdeme pishero in Euer Kay. Mätt. Lehensachen einzahl nach saxischen, dann auch nach Kayser Rechten zum Tayl auch nach der Chron Behaimb Landtordnung zuuersprechen angetzogen und disputiert werden wollen und solches E.Kay.Mätt allergnedigisten ermessens grosse verwirr und unordnung verursachen thuet,.....

Jinak S c h i d t v o n B e r g e n h o l d, Geschichte der Privatrechts-Gesetzgebung (1866) 112, který předpokládá i pro toto období užívání práva saského nebo magdeburského.

42) Otištěn u H a i m e r l a, l.c., příl. VIII, str. 65 nal. Pokud apelační komora vystupovala jako orgán pro agendu zahraničních lén, užívala (např. v rozsudcích) označení "President und Rätthe über denen Appellationen auf dem königl. Prager Schloz, der Teutschen Lehenshauptmannschaft administratores und constituirte Parés Curiae" kterýmižto titulem byly vyjádřeny obě složky působnosti, správní a soudní.

oblasti nová kapitola, jejíž sledování se již vymyká z rámce daného nadpisem tohoto článku.

Na závěr je možno shrnouti stručně smysl hořených výkladů asi v následujícím. Po dobu necelých dvou století (zhruba od poloviny 15. do poloviny 17. stol.) trval v Praze soud při úřadu hejtmanství německých lén. Soud ten byl příslušný pro spory z lenních poměrů a spory českých lenníků v německých územích mezi sebou. Byl to soud sborový, jehož přísedícími byli příslušníci české feudality, ve starší době zvláště z okruhu osob, úředně činných při české komoře, později vedle nich i z členů soudu zemského a komorního a j., od druhé půle 16. stol. s význačnou účastí doktorů z řad radů apelačního soudu. Přítomen býval též královský prokurátor. Řízení se dalo ve formách obvyklých u ostatních stavovských soudů českého království.

UEBER DAS GERICHT DER DEUTSCHEN LEHENHAUPTMANNSCHAFT

Jiří Veselý

(Zusammenfassung)

In Angelegenheiten der über verschiedene deutsche Territorien verstreuten Lehen, welche der lehnherrlichen Oberhoheit des böhmischen Königs und der böhmischen Krone unterstanden, war im 16. Jh. das als die deutsche Lehenhauptmannschaft benannte Amt tätig. Dieses Amt besorgte teils die Verwaltung der bezogenen Lehen, teils war es die Gerichtsstanz für die Rechtsstreitigkeiten aus dem Lehnsverhältnis, sowie für jene zwischen den Vasallen untereinander.

Über diese deutsche Lehenhauptmannschaft ist bisher sehr wenig bekannt gewesen. Auf Grund eines uns durch glücklichen Zufall in dem Amtsbuch des Lehenhauptmanns Herrn Hertwig Seydlicz von Schönfeld erhaltenen Berichtes können nun darüber einige Einzelheiten mitgeteilt werden.

Nach der Thronbesteigung von Ferdinand I. in Böhmen bestand das Lehenengericht aus 7 - 9 Besitzern, deren Mehrheit die Mitglieder der vor kurzem reorganisierten Böhmisches Kammer bildeten. Neben ihnen sassen dort zu Gericht Mitglieder des Landgerichts und Kammergerichts. In der zweiten Hälfte des 16. Jhs nahmen an den Verhandlungen des Lehenengerichtes auch Räte des von König Ferdinand im J. 1548 errichteten Appellationsgerichts teil. Mitglied des Gerichtes war auch der königliche Prokurator.

In dem Verfahren vor diesem Gericht liessen sich die Beisitzer durch jene Grundsätze leiten, an die sie bei den anderen Gerichten des böhmischen Königreichs gewöhnt waren. Das Verfahren war mündlich, der Prozess wurde durch eine schriftliche Vorladung eingeleitet. Beweismittel waren namentlich Zeugen und Urkunden. Das Urteil beruhte auf freiem Ermessen, soweit nicht ein Kontumazurteil gefällt wurde.

Nach der materiellen Seite hin befolgte das Gericht (auf Grund einer Verfügung des Königs Ferdinands I.) das böhmische Landrecht. Unter dem Einfluss der gelehrten Juristen, der Appellationsräte, gelang bei der Streitentscheidung das gemeine (kaiserliche) Recht zur Geltung. Die Parteien beriefen sich auch auf das sächsische Recht und den Ortsgebrauch.

Das Gericht der deutschen Lehenhauptmannschaft ging faktisch wäh-

rend des Dreissigjährigen Krieges ein, formell wurde es dann im J. 1651
abgeschafft, als die Amtsgeschäfte der einstigen deutschen Lehenhaupt-
mannschaft auf das Appellationsgericht übertragen wurden.

Über diese deutsche Lehenhauptmannschaft ist bisher sehr wenig
bekannt geblieben. Auf Grund eines von dem holländischen Gesandten in
Amsterdam des Lehenhauptmanns Herrn Heinrich Seyditz von Böhmen
entworfenen Briefes können nun darüber einige Nachrichten mitgeteilt
werden.
Nach der Ironisierung von Ferdinand II. in Böhmen bestand das
Lehengericht aus 12 Richtern, davon 6 aus Böhmen, 3 aus Mähren und
vor allem 3 aus dem Reich. Die 3 Reichsrichter waren der Kaiserliche,
der holländische und der französische. Die 9 böhmischen Richter
bestanden aus 3 aus Prag, 3 aus Brünn und 3 aus Olmütz. Die
Lehenhauptmannschaft wurde durch die Kaiserliche Regierung
aufrechterhalten, um die Rechte der böhmischen Lehenhöfe zu
wahren. In der Zeit vor dem Dreissigjährigen Krieg war die
Lehenhauptmannschaft ein wichtiger Bestandteil der böhmischen
Rechtsprechung. Die Lehenhöfe waren in drei Stufen gegliedert,
nämlich in die Lehenhöfe erster, zweiter und dritter Instanz.
Die Lehenhöfe erster Instanz waren die Lehenhöfe der Städte,
die Lehenhöfe zweiter Instanz waren die Lehenhöfe der Landgerichte
und die Lehenhöfe dritter Instanz waren die Lehenhöfe des
Lehenappellationsgerichts. Die Lehenhöfe erster Instanz waren
in der Regel aus 3 Richtern besetzt, die Lehenhöfe zweiter
Instanz aus 2 Richtern und die Lehenhöfe dritter Instanz aus
1 Richter. Die Lehenhöfe erster Instanz waren in der Regel
aus 3 Richtern besetzt, die Lehenhöfe zweiter Instanz aus 2
Richtern und die Lehenhöfe dritter Instanz aus 1 Richter.

Die Lehenhöfe erster Instanz waren in der Regel aus 3 Richtern
besetzt, die Lehenhöfe zweiter Instanz aus 2 Richtern und die
Lehenhöfe dritter Instanz aus 1 Richter. Die Lehenhöfe erster
Instanz waren in der Regel aus 3 Richtern besetzt, die Lehenhöfe
zweiter Instanz aus 2 Richtern und die Lehenhöfe dritter Instanz
aus 1 Richter. Die Lehenhöfe erster Instanz waren in der Regel
aus 3 Richtern besetzt, die Lehenhöfe zweiter Instanz aus 2
Richtern und die Lehenhöfe dritter Instanz aus 1 Richter.

Die Lehenhöfe erster Instanz waren in der Regel aus 3 Richtern
besetzt, die Lehenhöfe zweiter Instanz aus 2 Richtern und die
Lehenhöfe dritter Instanz aus 1 Richter. Die Lehenhöfe erster
Instanz waren in der Regel aus 3 Richtern besetzt, die Lehenhöfe
zweiter Instanz aus 2 Richtern und die Lehenhöfe dritter Instanz
aus 1 Richter. Die Lehenhöfe erster Instanz waren in der Regel
aus 3 Richtern besetzt, die Lehenhöfe zweiter Instanz aus 2
Richtern und die Lehenhöfe dritter Instanz aus 1 Richter.

Die Lehenhöfe erster Instanz waren in der Regel aus 3 Richtern
besetzt, die Lehenhöfe zweiter Instanz aus 2 Richtern und die
Lehenhöfe dritter Instanz aus 1 Richter. Die Lehenhöfe erster
Instanz waren in der Regel aus 3 Richtern besetzt, die Lehenhöfe
zweiter Instanz aus 2 Richtern und die Lehenhöfe dritter Instanz
aus 1 Richter.